

JofEL/TDD

JOURNAL OF ENDANGERED LANGUAGES

TURKIC LANGUAGES

TEHLİKEDEKİ DİLLER DERGİSİ

TÜRK DİLLERİ

Issue/Sayı 16, Volume/Cilt 10, Winter/ Kış 2020

ISSN: 2148-130X

GUEST EDITORS

Gökçe Yükselen Peler
Selcen Koca

Cover Design © SüerEker

translation special issue-2

Mina Dolati Halaçcadaki Arkaik Özellikler Nur Sena Taşçı Rahmankul Veziri Ayt Memmet Ulu Çiğdem Yıldırım Dayı Halkı ve Dilleri Defne Ersin Gağauzlar: Halk ve Dil A. Kılıç Cengiz Kırımçak Dili Gökçe Yükselen Peler Kumuklar ve Dilleri D. Özge Gürkan Salar Halkı ve Dilleri İsa Sarı Sarı Uygurlar ve Dilleri Perihan Kaya Belarus Tatarları: Topluluğun Dini, Dilsel ve Kültürel Özellikleri Bilge Gökter Çalkanlar ve Dilleri

Gökçe Yükselen Peler Samoyedce Konuşan Bir Kuzey Halkı Üzerine Sosyokültürel Notlar: Nenetsler ve Dilleri Akhat Salikhov Gabdeakhat Vildanov'un Malzemelerinde Başkurtlar Arasında Şahin ile Avcılık Pelin Ekşi Grek Harfli Türkçe Metinlerin Yazı Çevrimi ve Öneriler Tuğba Meral Türkiye'de Gagauzca, Kırımçakça, Kumukça, Salarca, Sarı Uygurca, Çalkanca, Tubaca ve Urumca Üzerine Yapılan Lisansüstü Tezler

Ülkü Çelik Şavk & Süer Eker

E-Dergi/E-Journal: <http://www.dergipark.gov.tr/tdd>

TEHLİKEDEKİ DİLLER DERGİSİ-TÜRK DİLLERİ (TDD)

JOURNAL OF ENDANGERED LANGUAGES- TURKIC LANGUAGES (JofEL)

Cilt/Volume 10, Sayı/Issue 16, Winter/Kış 2020

Yılda iki kez yayımlanan, az konuşurlu Türk toplulukları ve komşu/akraba topluluklarla ilgili dilbilim, toplumdilbilim, antropoloji ve kültüroloji yazılarına açık uluslararası hakemli elektronik dergi. Dergimize gönderilen makalelerin özgün ve yayımlanmamış olduğunu garanti etmek yazarların sorumluluğundadır.

An international peer-reviewed and bi-annual e-journal publishing linguistic, sociolinguistic, anthropological and culturological studies on the lesser spoken languages of the Turkic and related communities. It is the authors' responsibility to ensure that submitted manuscripts are original and unpublished.

Yayın Dilleri/Publishing Languages

Türkçe, İngilizce (Rusça, Türk dilleri)/Turkish, English (Russian, Turkic languages)

İletişim/Contact

www.tehlikedekidiller.com • www.dergipark.gov.tr/tdd

Yayın Kurulu/Editorial Board

Ülkü ÇELİK ŞAVK, Hacettepe Üniversitesi, Emekli Öğretim Üyesi • Süer EKER, Başkent Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü • Marcel ERDAL, Goethe Üniversitesi, Emekli Öğretim Üyesi.

Yayın Kurulu Yardımcıları

Tolga ÇAKMAK, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, Türkiye • Nur Sena TAŞCI, Hacettepe Üniversitesi, Türkiye.

İngilizce Editörü

Aydan IRGATOĞLU, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Türkiye.

İngilizce Editör Yardımcısı

Betül Hazal DİNÇER, Başkent Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, İngilizce Mütercim Tercümanlık Programı, Türkiye.

Danışma Kurulu/Advisory Board

Ali ASKER • Ingeborg BALDAUF • Çiğdem BALIM • Yuliya BLETSKA • Aziyana BAYYR-OOL • Daniel CHATHAM • Mariya D. Çertkova • Han Woo CHOI • Magripa ESKEYEVA • Éva Á. CSATÓ JOHANSON • Juliboy ELTAZAROV • Jale GARİBOVA • Arianne DWYER • K. David HARRISON • Henryk JANKOWSKI • Lars JOHANSON • Birsal KARAKOÇ • Hülya KASAPÖĞLU ÇENGEL • Bayarma KHABTAGAEVA • Andrey D. KAKSIN • German KİM • Hyo-Joung KIM • Éva KİNCSES-NAGY • Fatih KİRİŞÇİÖĞLU • Sergey KLYAŞTORNIY • Dmitriy MİHAYLOVİÇ NASİLOV • Irina NEVSKAYA • Ajana OZONOVA • Iryna POKROVSKA • Marzanna POMORSKA • Valentin IVANOVİÇ RASSADİN • Elisabetta RAGAGNIN • Gulgaysha SAGİDOLDA • Semih TEZCAN • Anthony C. Woodbury • Abdurishid YAKUP • Gülsüm KİLLİ YILMAZ

Sayfa Tasarımı/Mizanpaj/Page Design

Süer EKER

Kapak Tasarım/Cover Design

Süer EKER

Kapak Fotoğrafi/Cover Photograph

© China

Kapak Fotoğrafi Adı / Cover Photograph Name

Uyghur Girls

Logo Tasarım/ Logo Design

Emre ALKAÇ

Webmaster

Tolga ÇAKMAK

© Her hakkı saklıdır/ Copyright 2012 - 20 19 T DD/ JofEL

Bu dergideki yazılardan kaynak göstermek koşuluyla yararlanılabilir.

Any of the published articles made use in this journal should be cited.

Bu dergi SOBIAD tarafından dizinlenmektedir

©Sahibi

Ülkü Çelik Şavk & Süer Eker

© Saffet Alp Yılmaz

© Saffet Alp Yılmaz

CONTENTS

İÇİNDEKİLER

PRESENTATION/SUNUŞ	GÖKÇE YÜKSELEN PELER & SELCEN KOCA	
GÖKÇE YÜKSELEN PELER	SAMOYEDCE KONUŞAN BİR KUZEY HALKI ÜZERİNE TOPLUMDİLBİLİMSEL NOTLAR: NENETSLER VE DİLLERİ SOCIOLINGUISTIC NOTES ON A SAMOYEDIC SPEAKING NORTHERN PEOPLE: NENETS AND THEIR LANGUAGE	1
AKHAT SALIKHOV	GABDEAKHAT VİLDANOV'UN MALZEMELERİNDE BAŞKURLAR ARASINDA ŞAHİN İLE AVCILIK FALCONRY AMONG BASHKIRS BY GABDELAKHAT VILDANOV'S MATERIALS	37
PELİN EKŞİ	GREK HARFLİ TÜRKÇE METİNLERİN YAZI ÇEVİRİMİ VE ÖNERİLER TRANSCRIPTION OF TURKISH TEXTS WRITTEN IN GREEK ALPHABET AND SUGGESTIONS	
NUR SENA TAŞCI	RAHMANKUL VEZİRİ AYT MEMMET ULU (PAMİR KIRGIZCASI) AYT MEMMET ULU, THE VIZIER OF RACHMANKUL (PAMIR KYRGHYZ)	51
YURY KATLIAROU ÇEV. PERİHAN KAYA	BELARUS TATARLARI: TOPLULUĞU, DİNSEL, DİLSEL VE KÜLTÜREL ÖZELLİKLERİ BELARUSIAN TATARS: RELIGIOUS, LINGUISTIC AND CULTURAL PECULIARITIES OF THE COMMUNITY	57
IRINA NEVSKAYA, MARCEL EDAL, AIIANA OZONOVA, MONİKA RIND PAWLOWSKİ, HANS NUGTEREN ÇEV. BİLGE GÖKTER	ÇALKANLAR VE DİLLERİ THE CHALKANS AND THEIR LANGUAGE	65
INGEBORG BALDAUF ÇEV. ÇİĞDEM YILDIRIM	DAYILAR VE DİLLERİ THE DAYI PEOPLE AND THEIR LANGUAGE	81
ASTRİD MENZ ÇEV. DEFNE ERSİN	GAGAUZLAR VE DİLLERİ THE GAGAUZ: PEOPLE AND LANGUAGE	95
IALA İANBAY ÇEV. AYŞE KILIÇ CENGİZ	KIRIMÇAK DİLİ THE KRIMCHAK LANGUAGE	111
GÖKÇE YÜKSELEN PELER	THE KUMYKS AND THEIR LANGUAGE KUMUKLAR VE DİLLERİ	113-
ABDURİSHİD YAKUP ÇEV. AYŞE KILIÇ CENGİZ	SALAR HALKI VE DİLLERİ SALAR PEOPLE AND THEIR LANGUAGE	151
ABDURİSHİD YAKUP ÇEV. İSA SARI	SARI UYGURLAR VE DİLLERİ THE YELLOW UYGURS AND THEIR LANGUAGE	165
MİNA DOLATİ DARABADİ	HALAÇÇADAKİ ARKAİK ÖZELLİKLER ARCHAIC FEATURES IN KHALAJ	173
TUĞBA MERAL	TÜRKİYE'DE GAGAUZCA, KIRIMÇAKÇA, KUMUKÇA, SALARCA, SARI UYGURCA, ÇALKANCA, TUBACA VE URUMCA ÜZERİNE YAPILAN LİSANSÜSTÜ TEZLER MA AND PH D THESIS ON GAGAUZ, KRIMCHAK, KUMUK, SALAR, YELLOW UYGHUR, CHALKAN, TUBA AND URUM LANGUAGES IN TURKEY	181

KONUK YAYIMCILAR

Doç. Dr. Gökçe Yükselen Peler

Erciyes Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölüm
Erciyes University Faculty of Arts Department of Turkic Dialects
and Literatures Kayseri-Turkey

Dr. Selcen Koca

Hitit Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Hitit University Faculty of Science-Literature
Department of Turkish Language and
Literature, Çorum-Turkey

FOREWORD

Languages, which are not used actively or have a falling number of speakers and more importantly display a decline in language transfer among generations, are under the threat of disappearing in the near or distant future. Nowadays traditional values are being replaced by common cultures and languages particularly by the effect of the run-up in technological developments and globalisation in addition to social, economic, political and environmental factors.

Besides decline in the linguistic diversity, extinction of languages brings along the unrecoverable consequence of the loss of cultural heritage and richness, which are transferred by means of language. In this respect, protection, development, recoding and revitalization of endangered languages in particular and all languages and cultures in general and most importantly raising awareness on the issue means a lot. We are presenting the 16th issue of the Journal of Endangered Languages, which is a product of an endeavour within this direction.

The Journal of Endangered Languages, which hosts both scholarly and current/popular works on endangered Turkic languages and cultures, neighbouring or related languages and cultures, is presented to the interest and attention of readers with works with general content and a special translation file.

First of the works with general content in this issue is by Gökçe Yükselen Peler on Nenets Samoyedic. Information on the history of the contemporary Nenets people living in the various regions of the Russian North together with the sociolinguistic situation of the Nenets language is presented in the work. Additionally position of the Nenets language under general Samoyedic is reviewed and specified.

Another work with general content in this issue is Akhat Salikov's study on the ethnographic materials analysing the Bashkir hunting techniques with birds of prey, which were written out by the Bashkir scientist and folklorist Gabdelakhat Vildanov in 1928. Salikhov, has viewed Voldanov's materials comparing them with other sources and has presented interesting information on the training of birds of prey and the methods of hunting with them by the Bashkirs.

Pelin Ekşi has discoursed on the problems encountered in the transcription and transliteration of Turkish texts written in Greek script. Ekşi has offered a range of suggestions on the key points, which should be taken into consideration and on the methodology, which could be applied when transferring texts from the Greek script to the Latin script.

Words with archaic features are discussed by Mina Dolati in another work with general content. This article is based on field work and the importance of the Khalaj language is recalled by the material gathered from the field. It is also adverted to the phonological, morphological and lexical features, which position the Khalaj language as an independent branch under general Turkic.

In the section including bibliographic works, Tuğba Meral has tackled postgraduate dissertations conducted in Turkey on the Gagauz, Kırımchak, Kumyk, Salar, Yugur, Chalkan, Tuba and Urum languages.

In the section, which sample texts from endangered Turkic languages are presented, Rahmankul Veziri Ayt Memmet Ulu's Pamiri Kyrgyz texts are approached by Nur Sena Taşçı.

The publication review section includes Saffet Yılmaz's review of the "Archaeology of Southern Siberia and Shamanism" by Sergen Çirkin, which was released this year.

The second of the two series named "Translations Special File" is presented to the interest of readers in this issue. The "Translations Special File" is consisted of translations of articles written by relevant experts for the four volume work "Endangered Turkic Languages" edited by Professor Süer Eker and Professor Ülkü Çelik Şavk in 2016. These articles are written in line with a specific template and they present endangered Turkic languages shortly with regards to the regions they are spoken in, their numbers of speakers and sociolinguistic situations and their phonological, morphological, syntactical and lexical features.

The "Translations Special File" of this issue includes the following articles: The Dayı People and Their Language by Ingeborg Baldauf (Trans. H. Çiğdem Yıldırım), The Gagauz: People and Language by Astrid Menz (Trans. Defne Ersin), The Kırımchak Language by Iala İanbay (Trans. Ayşe Kılıç Cengiz), Kumyks and Their Language by Gökçe Yükselen Peler (Trans. Gökçe Yükselen Peler), The Salar People and Their Language by Abdurishid Yakup (Trans. Duygu Özge Demir), The Yellow Yughur and Their Language by Abdurishid Yakup (Trans. İsa Sarı), Belarusian Tatars: Religious, Linguistic and Cultural Peculiarities of the Community by Yury Katliarou (Trans. Perihan Kaya), Chalkans And Their Languages by I. Nevskaya, M. Erdal, A. Ozonova, M. Rind Pawlowski ve H. Nugteren (Trans. Bilge Gökter).

All of the articles were blind reviewed by two reviewers and in the case of one affirmative and one negative report the articles were reviewed by a third reviewer.

Estimable readers, we tender the present issue containing articles in several subjects and various genres to your interest and attention. We would like to extend our sincere thanks to all of the authors and translators, who have contributed to this issue; to the reviewers, who have viewed the works discriminately; to the English language editors Dr. Aydan İrgatoğlu and Betül Hazal Dinçer; to Sena Taşçı for her tremendous devotion at the stage of publication of the issue; and to Professor Süer Eker and Professor Ülkü Çelik Şavk, the venerable editors of the journal, who have drawn attention to the issue of endangered languages with their awakening and pioneering studies on the problem.

SUNUŞ

Etkin bir şekilde kullanılmayan, konuşur sayısı azalma eğilimi gösteren ve en önemlisi nesiller arası dil aktarımı zayıflayan diller, yakın veya uzak gelecekte, yok olma tehlikesinin tehdidi altındadır. Sosyal, ekonomik, siyasi, çevresel amillerin yanında günümüzde, özellikle, teknolojik gelişmelerin hız kazanması ve küreselleşmenin etkisiyle geleneksel değerler yerini ortak kültür ve dile bırakmaya başlamıştır. Dillerin yok olması, dilbilimsel çeşitliliğin azalmasının yanında dillerle aktarılan kültürel mirasın ve zenginliklerin geri döndürülemeyecek şekilde kaybolması sonucunu da beraberinde getirir. Bu açıdan, özelde tehlikedeki dillerin, genelde tüm dillerin ve kültürlerin korunması, geliştirilmesi, kayıt altına alınması, canlandırılması ve en önemlisi bu konularda farkındalık oluşturulması büyük bir önem taşımaktadır. Bu minvalde bir çabanın ürünü olan Tehlikedeki Diller Dergisi'nin 16. sayısı ile karşınızdayız.

Tehlikedeki Türk dilleri ve kültürleri, komşu, akraba diller ve kültürleriyle ilgili hem bilimsel hem de güncel/popüler çalışmalara yer veren Tehlikedeki Diller Dergisi, genel içerikli çalışmalar ve çeviri özel dosyasıyla okuyucuların ilgi ve dikkatine sunulmuştur.

Bu sayıda yer alan genel içerikli çalışmaların ilki, Gökçe Yükselen Peler'in Nenets Samoyetçesini değerlendirdiği yazısıdır. Günümüzde Rus Kuzey'inin çeşitli bölgelerinde yaşayan Nenetslerin tarihi, Nenetsçenin sosyolengüistik durumu ile ilgili bilgilerin sunulduğu çalışmada Nenetsçenin Samoyetçe içerisindeki yeri de belirlenerek değerlendirilmiştir.

Bu sayıdaki genel içerikli çalışmalardan bir diğeri, Akhat Salikhov'un 1928'de Başkurt bilgin ve halkbilimci Gabdelakhat Vildanov tarafından kaleme alınan Başkurtlarda yırtıcı av kuşlarıyla avlanma tekniklerinin incelendiği etnografik materyaller üzerine çalışmasıdır. Vildanov'un yırtıcı av kuşlarıyla ilgili materyallerini konuyla ilgili farklı kaynaklarla karşılaştırarak değerlendiren Salikhov, Başkurtlarda yırtıcı av kuşlarını eğitime ve av kuşlarıyla yapılan avcılık yöntemleri hakkında ilgi çekici bilgiler sunmuştur.

Pelin Ekşi ise Grek harfli Türkçe metinlerin yazı çeviriminde karşılaşılan sorunlar üzerinde durmuştur. Ekşi çalışmasında, Grek harfli metinlerin Latin alfabesine aktarımında gözetilmesi gereken noktalar ve uygulanabilecek yöntemle ilgili bir dizi öneriler sunmuştur.

Genel içerikli yazıların bir diğerinde Mina Dolati, Halaççada bulunan eskicil nitelikli sözcükleri ele almıştır. Saha çalışmasına dayanan bu makalede, derleme sırasında elde edilen verilerden yola çıkılarak Halaççanın önemi bir kez daha hatırlatılmış ve bu dili başlı başına farklı bir kola yerleştiren ses, biçim ve söz varlığı özelliklerine değinilmiştir.

Bu sayıda bibliyografik çalışmaların sunulduğu bölümde, Tuğba Meral, Türkiye'de Gagauzca, Kırımçakça, Kumukça, Salarca, Sarı Uygurca, Çalkanca, Tubaca ve Urumca üzerine yapılmış lisansüstü tezleri ele almıştır.

Tehlikedeki Türk dillerine ait örnek metinlerin sunulduğu bölümde, Rahmankul Veziri Ayt Memmet Ulu'nun Pamir Kırgızcası metinleri Nur Sena Taşçı tarafından ele alınmıştır.

Bu sayıda iki seri olarak planlanan "Çeviriler Özel Dosyası"nın ikinci serisi okuyucuların ilgisine sunulmaktadır. "Çeviriler Özel Dosyası", 2016 yılında Prof. Dr. Süer Eker ve Prof. Dr. Ülkü Çelik Şavk'ın editörlüğünde hazırlanan dört ciltlik "Tehlikedeki Türk Dilleri" kitabı için konunun uzmanları tarafından yazılmış makalelerin çevirilerinden oluşmaktadır.

Belirli bir şablona göre oluşturulan bu makalelerde, tehlikedeki Türk dilleri konuşulduğu bölgeler, konuşur sayısı, sosyolengüistik durumu bakımından ve fonolojik, morfolojik, sentaktik ve leksikal özellikleriyle kısaca tanıtılmaktadır.

Bu sayıdaki çeviriler özel dosyasında Ingeborg Baldauf'un Dayı Halkı ve Dilleri (Çev. H. Çiğdem Yıldırım); Astrid Menz'in Gagauzlar ve Gagauzca (Çev. Defne Ersin); İala İanbay'ın Kırımçak Dili (Çev. Ayşe Kılıç Cengiz); Gökçe Yükselen Peler'in Kumuklar ve Dilleri (Çev. Gökçe Yükselen Peler); Abdurishid Yakup'un Salar Dili (Çev. Duygu Özge Demir); Abdurishid Yakup'un Sarı Uygurlar ve Dilleri (Çev. İsa Sarı); Yury Katliarou'nun Belarus Tatarları: Topluluğun, Dinsel, Dilsel ve Kültürel Özellikleri (Çev. Perihan Kaya), I. Nevskaya, M. Erdal, A. Ozonova, M. Rind Pawlowski ve H. Nugteren'in Çalkanlar ve Dilleri (Çev. Bilge Gökter) makalelerinin çevirileri yer almaktadır.

Bütün bölümlerde yer alan çalışmalar, iki hakeme gönderilmiş, hakem raporlarından birinin olumlu birinin olumsuz olduğu durumlarda, çalışmalar üçüncü hakemlere gönderilmiştir.

Değerli okuyucular, birbirinden farklı konularda ve çeşitli türlerde yazıları barındıran bu sayıyı sizlerin ilgi ve dikkatlerinize sunuyoruz. Çalışmalarıyla bu sayıya katkıda bulunan tüm yazar ve çevirmenlere; çalışmalarını titiz bir şekilde inceleyen hakemlere; İngilizce editörleri Dr. Öğr. Üyesi Aydan Irgatoğlu ve Betül Hazal Dinçer'e; derginin yayımlanma sürecinde gösterdiği emek ve özveriden dolayı Sena Taşçı'ya; tehlikedeki diller konusuna dikkat çeken ve bu konuda farkındalık yaratan öncü çalışmalarından dolayı derginin saygıdeğer editörleri Prof. Dr. Süer Eker ve Prof. Dr. Ülkü Çelik Şavk'a teşekkürlerimizi sunuyoruz.